

УДК 15.9.9 (075.8)

ЕМОЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ю.В. КЛАПЦОВ, В.О. МУСІЄНКО, І.В. ПАНАСЮК

Київський національний університет технологій та дизайну

Зроблено аналіз показників, які характеризують емоційно-психологічний стан людини. Наведені результати досліджень впливу емоційно-психофізіологічних чинників на рівень виробничого травматизму, запропоновано заходи з підвищення стійкості до стресу в виробничо-життєвих ситуаціях

Сучасні економічні й соціально-політичні перетворення, які відбуваються у нашому суспільстві, збільшують кількість стресогенних факторів, що впливають на професійну діяльність людини. Відомо, що комфортні умови з точки зору психологічного клімату в колективі значно підвищують продуктивність праці, але питання залежності травматизму від стійкості людини до подразнюючих чинників в виробничих умовах на теперішній час детально не вивчалось.

Об'єкт та методи дослідження

Науково-прикладний аспект дослідження полягає у вивченні емоціонально-психологічного стану людини в трудовій діяльності, встановлення на цій основі закономірностей впливу факторів психологічного клімату в колективі на виникнення надзвичайних ситуацій, які призводять до випадків виробничого травматизму.

Об'єкт дослідження – емоційне навантаження, як психологічне явище в трудовій діяльності особистості.

Предмет дослідження – психологічні детермінанти професійного стресу особистості в соціотехнічних системах.

Завдання цієї роботи зумовили вибір різноманітних методів дослідження. Теоретичні методи: аналіз та систематизація наукового матеріалу в літературних джерелах. Емпіричні методи: анкетування, опитування, тестування; статистичні методи обробки отриманих даних.

Постановка завдання

Мета дослідження полягає у визначенні впливу інтелектуально-емоційного навантаження на безпеку людини в соціотехнічній системі.

Результати обговорення

В сучасному виробництві, яке динамічно розвивається за рахунок широко впровадження новітньої техніки, технологій, енергоінформаційних систем, що безпосередньо створює постійне і значне емоційно-психологічне навантаження на людину. Питанням впливу сучасного виробництва на емоційно-психологічний стан людини в країнах Європейського Союзу (ЄС) приділяється особлива увага.

Для ефективного використання можливості людини в тій чи іншій сфері діяльності в 50-ті роки ХХ ст. був запропонований і широко використовується такий показник, як інтелектуальний коефіцієнт (IQ). Детальний аналіз результатів його використання відносно особистості, дозволив зробити висновок, що високе значення IQ людини не може дати повної емоційно-психологічної характеристики особистості. Рівень інтелектуальних можливостей не враховує важливі психофізіологічні процеси, які виникають в різних ситуаціях в психіці людини[1, 2].

Для пояснення деяких особливостей психіки людини не пов'язаних безпосередньо з інтелектом, наприклад – сприйняття, мислення, пам'ять, мова, відчуття, емоції, в психології впроваджена наукова

концепція соціального інтелекту. Застосування такої концепції дало можливість розробити теорію і створити надійний тест для визначення соціального інтелекту людини. Таким чином сучасна психологія виділяє два основних показники, які повністю характеризують емоційно-психологічний стан людини – це інтелектуальний коефіцієнт (IQ) та емоційний коефіцієнт (EQ). Така системна оцінка можливостей особистості дозволяє з максимальною ефективністю використовувати потенціал людини в конкретній сфері діяльності, а також передбачити її поведінку, дії в критичних, екстремальних ситуаціях.

Науковцями встановлено, що інтелектуальні здібності та можливості розвиваються до 17 – 25 років. Емоційний інтелект розвивається постійно і досягає максимуму свого розвитку в 40-річному віці. Це означає, що розвиваючись, людина професійно та емоційно стає більш впевненою, досвідченою, набуває властивостей, які дають їй змогу ефективно виконувати свої функціональні обов'язки, контролювати власні емоції, настрої, дії. Тобто за віком наші емоційні реакції стають дедалі з часом більш стриманими, диференційованими, оскільки це безпосередньо є результатом життєвого досвіду, зростання рівня професіоналізму.

Як свідчать статистичні дані, основними причинами виробничого травматизму (до 90%) є не організація процесу, не технологія та обладнання, а діяльність чи бездіяльність людини.

Співробітниками кафедри техногенної безпеки проведена робота з дослідження впливу емоційно-психологічного стану особистості на рівень виробничого травматизму, на самопочуття (здоров'я, настрої), на психологічний клімат в робочому колективі. Основною метою дослідження було встановити існування взаємозв'язку між емоційно-психологічним станом працівника та випадками виробничого травматизму. Для опитування були вибрані працівники різного віку (18 – 58 років), які працюють безпосередньо у виробничій сфері на підприємствах (швейних, взуттєвих, трикотажних, хімічних) різної форми власності та в різних регіонах України. Основним методом дослідження було вибрано анкетування, в якому окремо виділялись зовнішні та внутрішні фактори, що безпосередньо впливають на емоційно-психологічний стан, порушують динамічну рівновагу між організмом людини та довкіллям (колективом). Респондентам пропонувалось дати відповіді відносно емоційного збудження та його впливу на випадки виробничого (побутового) травматизму, на продуктивність праці, на якість готової продукції, на самопочуття (здоров'я, настрої), на психологічний клімат в трудовому колективі.

Участь в анкетуванні за період з 2006 до 2009 роки прийняло 750 респондентів. Аналіз результатів анкетування про причини та характер випадків виробничого травматизму (на швейних підприємствах) дозволяє зробити висновок, що основні види виробничих травм є: проколи голкою швейної машини пальців, порізи розкрійними ножами, ножицями при розкрої матеріалів, опіки рук при волого-тепловій обробці матеріалів та виробів, переломи кінцівок (рук, ніг) під час (пересування) поїздки на роботу. Характеризуючи обставини, в яких відбулось травмування працівника, вдалось встановити, що 94% випадків травмування працівників відбувалось в умовах соціально-психологічного збудження, яке викликано, як внутрішніми (суперечка безпосередньо на робочому місці, зауваження керівництва, погане самопочуття та стан здоров'я), так і зовнішніми (тривала затримка виплати заробітної плати, скорочення виробництва, ризик безробіття, економічна криза тощо). Випадки виробничого травматизму працівників були згруповані за віковими категоріями і представлені в таблиці.

Кількість випадків виробничого травматизму в залежності від вікової групи працюючих

Травмовано осіб	Вікова (в роках) група осіб		
	до 30	до 40	до 60
29 (100%)	8 (27,6%)	5 (17,2%)	16 (55,2%)

Аналіз представлених результатів дозволяє зробити об'єктивні висновки впливу емоційно-психологічного стану працівника на випадки виробничого травматизму. У віковій групі працюючих 30 – 40 років зафіксовано найменшу кількість травматизму (5 осіб, що становить 17,2%). Це свідчить про зростання професіоналізму та найвищу емоційно-психологічну стійкість. У віковій групі працюючих до 30 років рівень травматизму складає 27,6% (в 1,3 рази вищий). Такий рівень травматизму пов'язаний з відсутністю виробничого досвіду та емоційно-психічною нестійкістю.

Найбільш високий рівень випадків виробничого травматизму виявився у віковій групі працюючих 40 – 60 років (кількість травмованих 55,2%). Працівники цієї вікової категорії, маючи найбільший виробничий досвід, виявилися найбільш вразливими до впливу емоційно-психологічних чинників. Тобто емоційно-психологічний стан працівника є настільки визначальний, що навіть у простих буденних ситуаціях ні інстинкт самозбереження, ні знання, ні досвід, ні правила безпеки не впливають на дії, поведінку та вчинки людини. Це можна пояснити тим, що психоемоційний стан таких людей формувався в умовах планової економіки, при яких працівник та колектив в цілому відчували себе впевнено, стабільно, без тиску таких чинників, як невивплата заробітної плати, конкуренція з боку інших виконавців, загроза безробіття тощо.

Працівники цієї вікової категорії не змогли повністю адаптуватись до нових ринкових відносин, де суттєво і нестійко діють такі чинники, як спад виробництва, фінансово-економічна криза, жорстка конкуренція, безробіття. Щоденно людина знаходиться під тиском емоційно-психологічних чинників, тому інколи, навіть звичайна суперечка на роботі, вдома, зауваження керівництва, «транспортна втома» (щоденна поїздка в переповненому транспорті на роботу) та інші можуть викликати нервові збудження з негативними наслідками для людини.

Ці всі чинники суттєво послаблюють захисні властивості людського організму, погіршують самопочуття та руйнують і зменшують емоційно-психологічну стійкість. Такий стан внутрішнього дискомфорту особистості часто стає причиною прояву різної форми неврологічного стану, що в свою чергу може привести до психологічного розладу.

Висновки

Проведені дослідження дозволяють встановити та обґрунтувати залежність випадків виробничого травматизму від емоційно-психологічного стану працівника.

Враховуючи, що на підприємствах легкої промисловості переважно працюють жінки (понад 90%), які є емоційно більш вразливими, для зменшення рівня виробничого травматизму, необхідно прагнути до того, щоб у колективі був створений та підтримувався оптимальний психологічний клімат. Також необхідно зменшити або мінімізувати дію емоційно-психологічних чинників, які можуть пригнічувати настрої працюючих та викликати негативні емоції.

В процесі підготовки фахівців необхідно розробити спеціальні програми, тести для формування та підвищення емоційно-психологічної стійкості, направленої на розвиток самосвідомості та самоконтролю особистості в складних виробничо-життєвих ситуаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кириленко Т.С. Психологія: емоційна сфера особистості. Навчальний посібник. – К.: «Либідь», 2007. – 251 с.
2. Джелалі В.О. Психологія вирішення конфліктів. Навчальний посібник. –Х.-К.: 2006 – 320 с.

Надійшла 12.07.2010